

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Революции и еволюции – политически, икономически, технологични, културни и социални измерения на „прогреса“ Revolutions and evolutions – political, economic, technological, cultural and social dimensions of “progress”
Том / година Volume / year	II / 2023
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Вержиния Христова Verginia Hristova, Phd Student
Институция Affiliation	Софийски университет „Св. Климент Охридски“ Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Заглавие Title	ЕВОЛЮЦИЯ НА КИТАЙСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI В. – КУЛТУРНИ АСПЕКТИ CHINESE FOREIGN POLICY EVOLUTION DURING XXI C. – CULTURAL ASPECTS
Страници Pages	400–414
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-2-400/

ЕВОЛЮЦИЯ НА КИТАЙСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА ПРЕЗ ХХІ В. – КУЛТУРНИ АСПЕКТИ

Вержиния Христова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: Представеното изследване има за цел да маркира и сравни основните тенденции във външната политика на Китайската народна република чрез проследяване на културните аспекти на дипломатията. Обхваща периода от основаването на страната до ден днешен с основна задача да се демонстрира кривата на промените и да бъде направен опит за анализиране на сходните и различни фактори през десетилетията, довели до периоди на изолация, редуващи се с по-отворена външна политика. За всеки период са подбрани част от най-емблематичните събития в сферата на публичната дипломатия, които са показателни за основните предизвикателства пред външната политика на КНР и дори дават основание за появата в популярното пространство на специфична терминология, която се отнася до разбирането на основните процеси, като „пинг-понг дипломатия“, „дипломатия на вълка воин“ и пр.

Ключови думи: външна политика на КНР, културна дипломатия, китайска международна изолация, дипломатия на вълка воин

През последните десетилетия ставаме свидетели на развитието на Китайската народна република и превръщането на страната във водеща световна сила, която задава и следва свои собствени норми и правила в политическата структура, включително при участието си в международните отношения. Настоящото изследване има за цел да маркира основните тенденции във външната политика на Китайската народна република в полето на „меката страна“ на дипломатията – а именно културните аспекти.

Самата „външна политика“ терминологично и същностно е обект на анализиране от различни гледни точки и историческата наука разполага с множество дефиниции. Същността зад термина „външна политика“, около която се обединяват повечето изследователи, е, че външната политика е поведението на една страна спрямо други-

те държави с цел постигане на промяна или поддържане на статукво според собствените интереси. Теорията на международните отношения си служи с няколко принципни класификации на инструментите за водене на външна политика. Класическото разбиране за властовите отношения в международен план, въведено още през 30-те години на XX в., се свързва с британския историк Едуард Кар и разделя воденето на външна политика на три големи категории: военна, икономическа и дипломация¹. Докато военната и икономическата страна на водене на външна политика имат принудителен характер, възприемат се като навлязлата по-късно в литературата концепция за „твърда сила“, дипломацията стои в другия край на спектъра, тя е т.нар. „мека сила“, термин, въведен от американския политолог Джоузеф Най през 90-те години на XX в.²

Друг популярен термин, който се употребява за допълване на палитрата от специфики на културните аспекти на външната политика, е „публичната дипломация“. Самият термин не е нов и се употребява от журналистите от средата на XIX в.³ като синоним на различни лингвистични конструкции. Дипломатът Едмънд Гилиън, търсейки алтернатива на термина „пропаганда“, който към края на XX в. вече е натоварен с предимно негативен смисъл, през 60-те години на XX в. въвежда концепцията за „тоталната дипломация“. Предложената конструкция обаче се възприема като обхващаща твърде много аспекти на воденето на дипломация и въпреки че терминът „публична дипломация“ не е изцяло нов, се оказва подходящ за теорията и практиката на международните отношения.

Често термините „публична дипломация“, „мека сила“ и „културна дипломация“ се използват успоредно и като синоними, независимо че всеки от тях носи спецификата на времето, в което се въвежда, на институциите, които са канал за осъществяване на стратегиите и комуникационните връзки, и на масите, към които са насочени усилията. В настоящия текст се разглеждат в обобщен план стратегиите на Китай да изгради своя образ в международните отношения и да повлияе на начина, по който бива възприеман. По тази причина авторът допуска синонимна употреба.

Любопитно е да се отбележи и да се изясни сблъсъкът в научната литература на различните нюанси в разбирането на „културна дипломация“, от една страна, и „културни аспекти на дипломацията“, от друга страна. Повечето автори обвързват културната дипломация

¹ Zhang, Guozuo. Research Outline for China's Cultural Soft Power, China, Springer Singapore, 2017, p. 2.

² Nye, J. The misleading metaphor of decline – The Atlantic Monthly, March 1990, pp. 86 – 94.

³ Cull, N., Public Diplomacy before Gullion. The Evolution of the Phrase. In: Routledge Handbook of Public Diplomacy, (Edit. Nancy Snow, Philip Taylor), 2008.

с онези органически, естествено създадени материали на културата, които са много трудни за контролиране и ограничаване, защото произлизат от индивидуалния креативен тласък и са естествен резултат от културно взаимопроникване и повлияване. Културните аспекти на дипломатията се обвързват с целенасочените, канализирани действия за повлияване на „другия“ чрез целия дипломатически апарат за постигане на конкретна цел.

Предвид набора от разнообразни фактори – социални, икономически, международни, всяка държава добавя своя собствен почерк към интерпретацията и наличния инструментариум за прилагане на културна дипломатия, а и в този смисъл – към външнополитическия облик, който страната представя пред останалите.

Предимствата, които една държава може да притежава по отношение на меката сила, са проследими в няколко измерения. На първо място, когато културата и идеите на тази страна съответстват на преобладаващите глобални норми. На второ място, когато една нация има по-голям достъп до множество комуникационни канали, които могат да повлияят на процесите по оформяне на проблемите в световните медии. На трето място, когато доверието към дадена страна се повишава чрез вътрешнополитическото ѝ поведение в международен план.

Отношението между „меката сила“ и „публичната дипломатия“ се изразява в това, че продуктите на „меката сила“ – изкуството, културата, литературата и пр., са естествена, органична част от развитието на обществото, а чрез публичната дипломатия правителството „взема“ този продукт и го показва извън рамките на страната, дори го „продава“ в известен смисъл.

Случаят с Китай обаче е малко по-особен от гледна точка на това, че правителството се намесва в голяма степен в дефинирането и конструирането на политическия и културния наратив (следва да се отбележи, че това е относимо и към случая на много други държави, но по-нерафинираният начин, по който Китай демонстрира тези процеси, го прави някак по-лесна медийна жертва). В Китай линията на „меката сила“ и „публичната дипломатия“ поради тази причина е трудно забележима.

Публичната дипломатия и меката сила в КНР

Много любопитна, специфична за Китай характеристика на аспектите на публичната дипломатия е свързана с функцията и целите, които страната поставя пред развитието и употребата на такъв тип

дипломация. За разлика от стандартното разбиране за такъв тип дипломация, която е в услуга на международните отношения, отворена е към чуждестранната общественост и дипломатически апарат, инструментите на китайската културна дипломация са по-скоро за вътрешна употреба и крайната цел е да бъде убедена самата китайска общественост в силата на страната⁴.

Мащабите на управленската структура в Китай са риск за адекватния вертикален поток на информация към високите йерархични структури на властта, където протичат процесите на вземане на политическите решения, и това предполага липса на гарант за предприемане на информирани действия. Освен това политическата структура на страната от нейното създаване на 1 октомври 1949 г. с нейната централизираност позволява проследяването на държавната политика в нейния вътрешен и външнополитически план чрез изградените стереотипни образи на лидерите.

За да бъдат проследени кривата на развитие и еволюцията във външната политика на КНР, може да бъдат обобщени и представени управленските модели на председателите и държавници в хронологична последователност – Мао Дзедун, Дън Сяопин, Дзян Дзъмин, Ху Дзинтао и настоящия лидер Си Дзинпин.

Мао Дзедун и „пинг-понг дипломацията“

Самото историческо наследство на страната чрез израза, с която китайците назовават държавата си: 中国 (Zhongguo джонгуо) – Средното кралство, маркира идеята за усещането на Китай като културен център, стремящ се към величие и самостоятелност. Още от създаването на КНР развитието на китайския национализъм е крайно обвързано с водената вътрешна и външна политика.

Първите десетилетия от управлението на Мао Дзедун минават под знака на резки завои във вътрешната политика на страната през етапите на политиките на Големия скок и Културната революция със спорен успех, които са обект на противоречиви анализи и оценки, а във външната политика това е период на относителна изолация.⁵ Ситуацията във външнополитическо отношение става още по-особена след

⁴ Видео от рубриката „Зад стената“ на журналиста Стан Грант от 09.12.20 г. може да бъде открито на следния електронен адрес в платформата YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=vOPfku6CGAw> (последно посетен 16.03.23). В интервю за рубриката „Зад стената“ на австралийския медиен оператор Ей Би Си Нюз Джейд Гуан, изследовател от Австралийския публичен университет, споделя резултатите от изследванията си по въпроса за китайската публична дипломация.

⁵ Hsiung-Shen Jung, Causes, Consequences and Impact of the Great Leap Forward in China, In: Asian Culture and History; Vol. 11, No. 2; 2019, pp. 58 – 65; Xueguang Zhou, Children of the Cultural Revolution: The State and the Life Course in the People's Republic of China, In: American Sociological Review, Feb., 1999, Vol. 64, No. 1, pp. 12 – 36.

„китайско-съветския“ разкол, настъпил в края на 50-те и началото на 60-те години като реакция на Мао към политиката на Никита Хрущов за развенчаване на култа към личността след XX конгрес на КПСС. Този конфликт е едно от най-интересните явления, внесли драматичен обрат в развитието на Студената война. Конфликтът има, разбира се, своите политически, идеологически, икономически, военни и не на последно място, личностни измерения.⁶ До 1960 г. съветски експерти са изтеглени от Китай, а за западния свят този разрыв в отношенията между двете комунистически страни е от голямо геополитическо значение, защото Китай бавно се очертава като нов играч на политическата сцена на двуполюсния свят на Студената война.

Сближаването на САЩ и Китай се осъществява в началото на 70-те години с едно любопитно събитие, благодарение на което се ражда терминът „пинг-понг дипломация“⁷ и което в крайна сметка служи като отправна точка на започналия дипломатически диалог между САЩ и Китай. На Световното първенство по тенис на маса през 1971 г., което се провежда в Япония, въпреки изричните нареждания да не

Трикратният световен шампион по тенис на маса Джан Дзедун (вляво) поднася Жълтата планина върху коприна на американския състезател Глен Колън (вдясно) на 4 април 1971 г. Източник: Hafez, J., 1970's "Ping-Pong Diplomacy" Shaped US-China Ties, In: *China Us Focus*, 10.05.2019, <https://www.chinausfocus.com/society-culture/1970s-ping-pong-diplomacy-shaped-us-china-ties> (последно посетен на 16.03.23).

⁶ Баев, Й., Другата Студена война. Съветско-китайският конфликт и Източна Европа, С., 2012; Luthi, L., *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*, Princeton University Press, 2008; Jian, Ch., *Mao's China and the Cold War*. The New Cold War History. Chapel Hill, 2001

⁷ Kobierecki, M., Ping-pong Diplomacy and Its Legacy in the American Foreign Policy, In: *Polish Political Science Yearbook*, Vol.45, 2016, pp. 304 – 316.

се осъществява контакт между представители на китайския отбор по тенис на маса и останалите играчи, американският играч Глен Колън и Джан Дзедун комуникират помежду си. Дори си разменят подаръци (тениска с подписите на членовете на „Бийтълс“ и традиционно копиринено платно)⁸, вследствие на което американският отбор по тенис на маса е поканен официално на едноседмично посещение в китайската столица. Събития, които като домино водят до промяна на динамиката и в крайна сметка до затопляне на отношенията с Вашингтон.

През следващата година посещението на Ричард Никсън го прави първия американски президент, посетил Китайската народна република. Важен акцент при този културен обмен е обстоятелството, че Мао инициира осъществяване на среща между представители на спорт, в който китайците са традиционно добри, и няма да бъде допуснато усещане на неравнопоставеност.

През тези първи десетилетия от съществуването на КНР страната се придържа към сравнителна изолация. Културната дипломация на Китай през този период е по-скоро инцидентна и малко хаотична, отколкото да обслужва добре обмислена, целенасочена държавна стратегия, и в този смисъл е трудно да се дава оценка доколко е ефективна.

Дън Сяопин – „няма значение дали котката е черна, или бяла, стига да лови мишки“

След смъртта на Мао през 1976 г. властта в страната на практика е поета от Дън Сяопин, чиито държавни постове са възстановени⁹, а различните фракции в партията се чувстват донякъде спокойни, предвид това, че в края на 70-те години самият Дън Сяопин житейски е в своите 70 години и се предполага, че едва ли би имал енергията и търпението да осъществи някакви много резки промени. Реалността обаче се оказва доста различна. Известен с фразата си, че на 70% Мао е бил прав, но на 30% е грешал в своите политически избори¹⁰, образът на Дън Сяопин се свързва с отварянето на вратите на Китай към останалия свят и налагането на социализма с китайски характеристики, сериозните икономически промени и формулата, че „няма значение

⁸ Hafey, J., 1970's "Ping-Pong Diplomacy" Shaped US-China Ties, In: China Us Focus, 10.05.2019, <https://www.chinausfocus.com/society-culture/1970s-ping-pong-diplomacy-shaped-us-china-ties> (последно посетен 16.03.23).

⁹ В началото на Културната революция в Китай са започнати дейности за властови промени. След смъртта на Чжоу Енлай през 1976 г. и демонстрациите в Нанкин и Пекин, на 7 април 1976 г. са отнети всички държавни постове на Дън Сяопин. Баев, Й. Другата Студена война. Съветско-китайският конфликт и Източна Европа, С., 2012, с. 210.

¹⁰ Schmidt-Glintzer, H. 70 Per Cent Good, 30 Per Cent Bad, 10.08.2017, In: IPS <https://www.ips-journal.eu/in-focus/the-politics-of-memory/70-per-cent-good-30-per-cent-bad-2216/> (последно посетен 16.03.2023) – Вътрешнополитическа линия, към която китайските лидери се придържат за съхранение

дали котката е бяла, или черна, стига да лови мишки“. През 1979 г. Дън Сяопин става първият китайски държавник, който посещава САЩ. В контраст със споменатия по-горе културен сблъсък при това свое посещение китайският лидер посещава родео¹¹ – типично американско забавление, и позволява да бъде сниман с характерната за атмосферата каубойска шапка, което безспорно демонстрира готовността на Китай да се отвори към комуникация с останалия свят, и е израз на идеята на китайската външна политика от този период – Китай да бъде сдържан и да не поема лидерството¹².

Китайският лидер Дън Сяопин (вляво) пробва традиционна американска каубойска шапка при посещението си на родео в град Саймънтън, Тексас, през 1979 г. Източник: Ni Howdy! China Lassoos a Rodeo, In: Asia Society, 26.04.23.

<https://asiasociety.org/blog/asia/ni-howdy-china-lassoes-rodeo>
(последно посетен на 16.03.23).

Ситуацията в международен план за азиатската страна рязко се променя след събитията от 3 срещу 4 юни 1989 г. на площад „Тянанмън“, когато срещу протестиращи студенти и цивилни е изпратена 300-хилядна армия¹³. Международната общност реагира остро, скъсва дипломатическите отношения с Китай, налага оръжейно ембарго на страната, инициира се двустранен диалог за спазването на човешките

¹¹ Ni Howdy! China Lassoos a Rodeo, In: Asia Society, 26.04.23. <https://asiasociety.org/blog/asia/ni-howdy-china-lassoes-rodeo> (последно посетен 16.03.23).

¹² Vogel, E. Deng Xiaoping and the Transformation of China, Harvard University Press, 2011.

¹³ Hay, J., Perspectives of Modern World History. The Tiananmen Square Protests of 1989, Greenhaven Press, 2010.

права в Китай.¹⁴ С други думи, страната изпада в нов период на международна изолация, а имиджът, който представя пред света, остава сериозно накърнен.

През тези десетилетия основна задача на китайската външна политика е да осигури благоприятна международна обстановка за развитието на икономическите перспективи пред модернизирания Китай. В този дух Китай прави възможното да избягва публичност.

Дзян Дзъмин и пасивната външна политика, „мир и развитие“

Управлението на следващия китайски лидер Дзян Дзъмин е белязано от икономически растеж, връщане на Китай на териториите на Хонконг през 1997 г. от Великобритания и на Макао през 1999 г. от Португалия.

Огромна критика от международната общност се отправя към управлението на Дзян Дзъмин по въпроса за човешките права и по повод политиката му за преследване на членове на организацията „Фалун гонг“¹⁵ – китайска духовна практика, „Колелото на закона“, която се появява в началото на 90-те години на XX в. Много бързо се разпространява и набира популярност, като според различни източници членовете на организацията наброяват в ранните ѝ години над 70 млн. души. Китайското правителство вижда заплаха в събирането на такова голямо количество хора на едно място и предприема мерки за ограничаване и забрана на тази практика. От 1996 г. религиозният водач на учението Ли Хонджъ емигрира в САЩ¹⁶. Последователи на организацията има в цял свят, което спомага за привличането на медийното внимание към действията на китайския лидер спрямо членовете на „Фалун гонг“. През 2006 г. дори в България последователи на религиозното учение се обръщат към неправителствената организация „Български хелзинкски комитет“ с отворено писмо, в което изразяват позиция, че под натиск на китайското посолство в България се ограничават свободите им за практика на техните убеждения.¹⁷ Поради тези обстоятелства и несигурно положение Дзян Дзъмин предпочита политиката на загърбване на проблемите, които са обект на неразбирателство с други страни, и провеждането по-скоро на пасивна външна политика,

¹⁴ Kinzelbach, K., The EU's Human Rights Dialogue with China: Quiet diplomacy and its limits, Routledge, 2014.

¹⁵ Известна и като Фалун Дафа, Ownby, D., Falun Gong and the Future of China, Oxford University Press, 2008.

¹⁶ Penny, B., The Life and Times of Li Hongzhi: Falun Gong and Religious Biography, In: The China Quarterly, 2003, pp. 644 – 661.

¹⁷ Информация за българските протести може да се намери на официалния сайт на неправителствената организация „Български хелзинкски комитет“, <https://www.bghelsinki.org/bg/publication/ogranichavat-praktikuvashi-falun-gong-i-v-blgariya> (последно посетен на 16.03.2023).

с игнориране на възможностите за открито противопоставяне на други сили.

Търпи и вътрешнополитическа критика за придържането си към по-спокойна външнополитическа линия, следвайки заветите на предшественика си. Това се изразява ярко във връзка с инцидента с китайското посолство в Белград, което е бомбардирано от въздушните сили на НАТО в хода на войната в Косово през 1999 г.¹⁸ По време на инцидента загиват трима души, а над 20 са ранени, сградата на посолството е разрушена. След дебати в китайското правителство е предприета позиция на изчакване и придържане към максимата за поддържане на „мир и развитие“ вместо откритата конфронтация със САЩ¹⁹.

Към края на века Китай продължава да се придържа към стратегията си за поддържане на разумни позиции в международните отношения и все още не се възползва стратегически от инструментите на меката сила.

Ху Дзинтао – „хармоничният свят“

По време на управлението на следващия китайски лидер Ху Дзинтао, който е представител на умереното движение в рамките на Китайската комунистическа партия, са постигнати значителни успехи по отношение на външната политика и опитите за реабилитиране на образа на Китай пред света придобиват нови измерения. Успешното провеждане на двете големи международни събития: Олимпийските игри в Пекин през 2008 г. и Изложението в Шанхай през 2010 г., е стъпка към постигането на външнополитическите цели за излизане от изолацията и изграждане на позитивен образ на страната в чужбина чрез културната дипломация.

От друга страна, припомняйки един нюанс от тезата на настоящото изследване за специфичната посока на културната дипломация, която Китай развива в услуга на собствената си страна не само във външнополитически план, но и чрез ясно заявени вътрешнополитически цели, ще цитирам една позиция на китайския лидер. През 2012 г. той публикува в официалното списание на Комунистическата партия есе, в което изразява своята позиция относно нуждата от разрастване и разпространение на китайската култура²⁰. Централната теза се осно-

¹⁸ DCI Statement on the Belgrade Chinese Embassy Bombing, № 0001081870, 22.07.1999, 17.09.2009 <https://www.cia.gov/readingroom/document/0001081870> (последно посетен 16.03.23).

¹⁹ Yuguang Zhou, Shared Victimhood: The Reporting by the Chinese Newspaper the People's Daily on the 1999 NATO Bombing of Yugoslavia, In: Comparative Southeast European Studies, vol. 70, no. 2, 2022, pp. 202 – 223.

²⁰ Преведена и достъпна в онлайн платформата поддържана от Роджър Криймър China Copyright and Media <http://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2012/01/04/hu-jintaos-article-in-quishi-magazine-translated/> (последно посетен на 16.03.23)

вава на необходимостта Китай да се превърне в културно силна нация заради своето собствено население, от една страна, но и за да се противопостави на западните влияния и прониквания в Китай, които имат за цел да доближат Китай до западната култура и да го разделят.

Неразделна част от възприемането на китайската дипломация и културна политика са концепциите за „хармоничния свят“ (hexie shijie – хъсие шъджие – 和谐世界) и „китайската мечта“ (zhongguo meng – джонгуо мън 中国梦), които ще залегнат в основата на концепцията за износ на китайската култура на Си Дзинпин.²¹ Теорията за „хармоничния свят“ се въвежда от Ху Дзинтао през 2005 г. и е официално обявена на XVII конгрес на Китайската комунистическа партия като важен елемент на външната политика, който разглежда няколко важни аспекта, като колективен механизъм за сигурност и най-важното – сътрудничество, което е опит за гарантиране, че възходът на Китай не бива да се възприема като заплахата за останалия свят²². И в двете посоки – вътрешно- и външнополитически, тази платформа се възприема с голяма доза скептицизъм. „Китайската мечта“ е концепцията, която след 2013 г. започва да се използва и рекламира. Основава се на идеята за просперитет на китайската нация, който трябва да бъде показан и легитимиран и в чужбина²³.

Основен инструмент на културната дипломация от този период са институтите „Конфуций“ и културните центрове, които в световен мащаб са онова лице, което Китай се стреми да представи пред света.

Историята на китайските културни центрове води началото си от 1988 г., когато врати отварят централите в Мавриций и Бенин, и към днешна дата те са малко над 30. Кривата на тяхното развитие е плавна и последователна и поради тази причина те не привличат огромно медийно внимание, за разлика от сходните по функции институти „Конфуций“, които се развиват лавинообразно²⁴.

Основаването на институтите „Конфуций“ започва доста по-късно, през 2004 г. (макар функциите на двете институции до известна степен да се припокриват), с пилотна програма в Ташкент, Узбекистан, и към днешна дата съществуват над 500 института в над 110 страни и региона, на шест континента, и над 1100 класни стаи „Конфуций“²⁵.

Ефективността на институтите „Конфуций“ обаче е много спорна. Предвид ясното разминаване на мащабите и темповете на развитие на

²¹ Hooghe, I. *China's Public Diplomacy*, Brill, 2015, p. 75.

²² Пак там.

²³ Пак там.

²⁴ Yuan, Z., J. Guo, and H. Zhu. Confucius Institutes and the limitations of China's global cultural network. *China Information* 30, no. 3 (2016), pp. 334 – 356.

²⁵ Zaharna, R.S. China's Confucius Institutes: Understanding the Relational Structure & Relational Dynamics of Network Collaboration, In: CONFUCIUS INSTITUTES AND THE GLOBALIZATION OF CHINA'S SOFT POWER, Figueroa Press, Los Angeles, 2014, p. 9.

мрежата от институти и класни стаи „Конфуций“ и средствата, които се отделят за поддържането им, и явната медийна атака в глобален план, която се води срещу тях, резултатът е по-скоро негативен за образа на Китай. През последните години много от откритите институти „Конфуций“ затварят врати и различни университети прекратяват договорите си с тях (инцидентът „Брага“) ²⁶, като изместват изучаването на китайски език в компетенцията на тайвански институции (в Тайван не е действала реформа за опростяване на писмената система и се използват традиционни логограми – писмеността, с която си е служил и самият Конфуций преди много столетия).

Възниква въпросът: защо Китай продължава да поддържа тази мрежа от културни и езикови центрове и да отделя огромни финансови средства въпреки наличната вътрешна съпротива и международна критика? Именно тук намира място една интересна интерпретация на ситуацията – че този иначе съвсем традиционен, изпитан в глобален план инструмент на публичната и културна дипломация в китайския случай не е насочен към чуждата общественост, а към собственото население, към китайската диаспора в чужбина. В някои изследвания се среща дори крайното сравнение на тези центрове с изнесени полицейски управления за контрол над собственото население ²⁷.

В началото на XXI в. КНР започва системно и целенасочено да употребява инструментите на меката сила. Създава се сериозна платформа, която популяризира китайската култура извън страната, и въпреки предизвикателствата пред структурите на културната дипломация, те действат последователно.

Си Дзинпин – дипломацията на „вълка воин“ и „китайската мечта“

Подобни крайни оценки са в известно съзвучие с политиката на настоящия китайски лидер във вътрешно-, но и външнополитически план. В последните години Си Дзинпин все по-категорично демонстрира

²⁶ Ръководителката на институт „Конфуций“ Шу Лин дава разпореждане на своите подчинени да внесат промени в официалната програма на конференцията в град Брага, Португалия, 2014 г., преди тя да бъде раздадена на участниците, като се премахнат референции, свързани с Тайван. Протестно писмо на президента на Европейската асоциация за китайски науки може да бъде намерено на официалната страница на асоциацията: Greatrex, R., Letter of Protest at Interference in EACS Conference in Portugal, July 2014, 01.08.2014. <http://chinesestudies.eu/?p=585> (последно посетен на 16.03.23)

²⁷ Подобни формулировки може да бъдат открити както в постове в социалните мрежи, какъвто е например този на уйгурско-американската активистка Рушан Абас в Twitter (<https://twitter.com/RushanAbbas/status/1589485578504265729>), така и в различни популярни статии, представящи съществуването на „отвъдморските китайски полицейски центрове“, които работят в тясно сътрудничество с институтите „Конфуций“ – Ridgwell, H., China's "Overseas Police Stations" Breach Sovereignty, Report Claims, 11.10.22, <https://www.voanews.com/a/china-s-overseas-police-stations-breach-sovereignty-report-claims/6785143.html> (последно посетен 16.03.23).

ра новата линия на действие за възприемането на Китай като напълно самостоятелен, без необходимост от валидация от международната общност, и в този смисъл отново затварящ се в себе си механизъм.

За разлика от предходните периоди на китайска изолация обаче, чиято функция при Мао е по-скоро да се изгради и наложи на международната сцена новата държава, при Дзян Дзъмин е външно наложено обстоятелство като санкция, израз на несъгласие с част от политиките на страната, при Си Дзинпин започва воденето на политика, известна в медийното пространство с термина *wolf warrior diplomacy* – „дипломация на вълка воин“²⁸. Появата на самия термин се обвързва с популярен китайски игрален филм от 2017 г.²⁹, а същността на тази дипломация се изразява в силно принудителния характер на налагане на действия и недопускането на критика по отношение на официалната партийна линия във вътрешно- или външнополитически план.

Любопитно е да се отбележи, че няколко месеца след използването на термина лидерите на Тайван започват да го употребяват като контрапункт на китайската външнополитическа линия, особено спрямо Тайван – че са проводници на т.нар. *cat warrior diplomacy* – дипломация на „котката воин“, която се характеризира с употребата на чувство за хумор и адаптивност, отвореност към обществеността като комуникативен механизъм.

Илюстрация на промяната на позицията на Китай в международен план е например любопитната еволюция на споменатия по-горе в текста случай с реакцията на китайското правителство по повод бомбардирането през 1999 г. на китайското посолство в Белград от въздушните сили на НАТО. На мястото на старото посолство през последните години Китай изгражда внушителна сграда, в която се помещават китайски културен център, институт „Конфуций“, изложбени площи и бизнес центрове. Амбициозният проект, който за момента е най-големият в тази част на Европа, ясно маркира силното присъствие на Китай в региона и в известен смисъл ревизира старата позиция на китайските лидери по въпроса.

Създалата се глобална ситуация – следствие на разпространението на вируса COVID-19, съвсем естествено комплицира ситуацията в международен план. Поради спазването на някои задължителни противоепидемични мерки за малко повече от две години Си Дзинпин не напуска територията на Китай. Наложеният режим на самоизолация засилва усещанията за затваряне на КНР в себе си и сякаш подсилва създаденото недоверие и страх към позициите на китайските управля-

²⁸ Peter, M., *China's Civilian Army: The Making of Wolf Warrior Diplomacy*, Oxford University Press, 2021 .

²⁹ 战狼2 (*Wolf Warrior 2*) – <https://www.imdb.com/title/tt7131870/> (последно посетен 16.03.23).

ващи. Поради наложените в различна степен и мащаб мерки в глобален план палитрата от традиционни платформи и канали на меката сила за осъществяване на публична дипломация са невъзможни. Дейността на китайските културни центрове и институтите „Конфуций“ претърпява сериозни изпитания. Провеждането на традиционните седмици на китайското кино и култура в чужбина, най-често организирани от китайските посолства, също преживява сериозна трансформация.³⁰

Сградата на китайското посолство в Белград през 2010 г. (вляво) и новата сграда през 2022 г. (вдясно). Източник: Standish, R., China Builds A New Symbol In The Balkans -- At The Site Of A NATO Bombing, In: China in Eurasia, 04.10.22. <https://www.rferl.org/a/china-serbia-belgrade-embassy-balkans-presence-standish/32064870.html> (последно посетен на 16.03.23).

Осъществяването на образователните и професионалните обмени в създалата се международна ситуация също е много ограничено. При засиленото политическо напрежение естествените мерки на налагане на ограничения и изолация обаче в по-голяма степен съдействат за медийната свобода в глобален план, за създаване на множество митове, свързани с вътрешнополитическата ситуация в Китай.

Едва през последните месеци на 2022 г. ситуацията се изменя и Си Дзинпин се завръща към личната дипломация, приема на политици от различен ранг и дори напуска страната, за да се срещне лично със свои политически партньори. Безспорно пандемията от COVID-19 се оказва непредвиден и мощен фактор за международните отношения, особено по линията на противопоставяне на различните подходи за справяне със ситуацията.

В заключение може да се обобщи, че културната дипломация на Китайската народна република е пряко обвързана с личните възгле-

³⁰ China Builds A New Symbol In The Balkans -- At The Site Of A NATO Bombing, In: China in Eurasia, 04.10.22. <https://www.rferl.org/a/china-serbia-belgrade-embassy-balkans-presence-standish/32064870.html> (последно посетен 16.03.23).

ди и амбиции на политическите лидери на страната и е отражение на официалната политическа линия, която като клапите на едно туптящо сърце се затваря и отваря за света. Предвид спецификите на източното колективистично общество завоите в нагласите и действията на лидерите намират реализация сред обществените прояви в рамките само на няколко години, понякога дори месеци.

С превръщането на КНР във влиятелен икономически фактор в глобален план държавите са изправени пред предизвикателството с изключителни темпове да адаптират своя подход и официална политическа линия към рамката, в която КНР съществува. Любопитно е как поведение в международните отношения, което е силно полюсно – от пълна самоизолация, през концепцията за поддържане на по-спокойни външни отношения, към демонстративно агресивен подход, който наблюдаваме през последните години, се представя всъщност като последователна, надграждаща линия на действие.

CHINESE FOREIGN POLICY EVOLUTION DURING XXI C. – CULTURAL ASPECTS

Verginia Hristova, Phd Student

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Abstract: *The presented research aims to mark and compare the main trends of the foreign policy dynamics of the People’s Republic of China by tracing the cultural aspects of diplomacy. It covers the period from the founding of the country to the present day with the main task of demonstrating the curve of changes and attempting to analyze the similar and different factors over the decades that led to the similar periods of isolation alternating with a more open foreign policy. For each period, some of the most emblematic events in the field of public diplomacy are selected, which are indicative of the main challenges facing the foreign policy of the PRC and even give rise to the appearance in the popular space of a specific terminology that refers to the understanding of the main processes such as “ping-pong diplomacy”, “wolf warrior diplomacy”, etc.*

Keywords: *PRC’s foreign policy, cultural diplomacy, China’s International isolation, Wolf Warrior Diplomacy,*

Вержиния Христова, докторант

Катедра „Нова и съвременна история“

Исторически факултет

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Бул. „Цар Освободител“ № 15

E-mail: hristovaverginia@gmail.com